**Suomen ympäristökeskus SYKE**
**Finlands miljöcentral**
**Finnish Environment Institute**

8.6.2022 Asianumero SYKE/2022/1108

Eduskunnan suuri valiokunta Julkinen

**Viite:** Jatkokirjelmä UJ 13/2022 vp asiaan U 61/2021 vp
**Asia:** Kirjallinen asiantuntijalausunto

# Komission ehdotus ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta

## Tausta

Komission ehdotus (COM (2021) 568 final) uuden ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston Social Climate Fund, (myöhemmin sosiaalirahasto) perustamiseksi pyrkii luoman välineen, jolla voi korjata päästökaupan laajentamisesta johtuvia negatiivisia vaikutuksia. Näiden vaikutusten oletetaan syntyvän suhteellisten kustannuslisäysten kohdentumisesta epäoikeudenmukaisesti vähävaraisiin.

## Arvio ehdotuksen nykytilasta

Suomi on kannattanut päästökaupan laajentamista, mutta ei ole pitänyt Komission alkuperäistä ehdotusta sosiaalirahastoksi perusteltuna eikä toimivana. Myös muut jäsenmaat ovat esittäneet kritiikkiä, ja puheenjohtajamaa Ranska on esittänyt vaihtoehtoisia malleja, joilla pyritään löytämään kompromissi.

Itse perusasetelma ei ole kiistanalainen. Tiedetään, että energiakustannusten merkittävä nousu kohdistuu taloudellisesti heikommassa oleviin voimakkaammin kuin hyvätuloisiin. Tämä vähentää energian hintaa korottavien toimien hyväksyttävyyttä ja luo haasteita vihreän siirtymän oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi (Kivimaa ym. 2021, Lipsanen ym. 2021, STN 2022). Liikennepolttoaineiden voimakas nousu kohdistuu myös epätasaisesti kuluttajiin ja kotitalouksiin, mutta ei aina yhtä suoraan taloudellisesti kaikkein heikommassa asemassa oleviin, sillä vain osa heistä on riippuvaisia auton käytöstä. Polttoaineiden hinnan nousu kohdistuu luonnollisesti erityisesti niihin taloudellisesti heikossa asemassa oleviin, jotka joutuvat ajamaan säännöllisesti pitkiä etäisyyksiä.

Kirjelmän mukaan ”Valtioneuvosto katsoo, että mahdollisesta rahastosta tulisi ensisijaisesti tukea toimenpiteitä, joiden avulla voidaan vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Näiden toimien tulisi vähentää uuden päästökaupan negatiivisia vaikutuksia erityisesti vähävaraisiin kotitalouksiin.” Tämä on perusteltu kanta, koska silloin rahasto edistäisi yhteiskunnan yleistä kehitystä kohti vähäpäästöisyyttä samalla, kun se poistaisi juurisyitä vaikutusten epäoikeudenmukaiselle kohdentumiselle. Kun vähävaraisia kotitalouksia autetaan vähentämään

riippuvuuttaan fossiilisista polttoaineista, vahvistetaan samalla niiden kykyä kestää fossiilisen energian voimakkaita hinnanvaihteluja. Suora tulotuki sen sijaan ylläpitää helposti nykyisiä rakenteita. Suora tulotuki voi silti olla perusteltu akuuteissa tilanteissa, joissa energian hinta nousee nopeasti lyhyen ajan sisällä. Tuet, joilla vähennetään riippuvuutta fossiilisesta energiasta eivät tällaisessa tilanteessa tuo helpotusta riittävän nopeasti. On siten ymmärrettävää, että osa jäsenmaista korostaa suorien tulotukien merkitystä. Ne edustavat yleistä sosiaaliturvaa, jonka kehittäminen on välttämätöntä vihreän siirtymän oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi (STN 2022).

Kirjelmässä valtioneuvosto korostaa, että sille on keskeistä, ”että mahdollisen ratkaisun koko olisi nyt esitettyä rahastoa olennaisesti pienempi, sen rahoitus ei edellyttäisi nykyisen rahoituskehyksen tai omien varojen päätöksen muuttamista ja se tulisi kohdentaa jäsenvaltioiden toimiin, joilla vähennettäisiin riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Tässä tarkastelussa tulee monipuolisesti arvioida vaikutukset mm. kilpailukykyyn, valtion tulokertymään ja Suomen maksuihin EU:lle.”

Vihreän siirtymän toteuttamiseksi vaatimuksissa olisi rahaston koon sijaan ensisijaisesti korostettava, että rahaston tulisi tehokkaasti edistää jäsenvaltioiden toimia, joilla vähennettäisiin vähävaraisten kotitalouksien riippuvuutta fossiilisista polttoaineista, riippumatta siitä käytetäänkö niitä lämmitykseen vai liikkumiseen. Tämä edellyttää, että voidaan ottaa huomioon kansallisia ja jopa alueellisia ominaispiirteitä, mikä puoltaa joustavia ratkaisuja. Komission esittämä laskentakaava jäsenmaiden saannolle perustuu kuitenkin mekaaniseen lähestymistapaan, joka on valittu enemmän lähtötietojen saatavuuden kuin niiden relevanssin perusteella.

Lausunnon on laatinut prof. Mikael Hildén

**Viitteet**

Kivimaa, P., Huttunen, S., Lähteenmäki-Uutela, A., Heikkinen, M., Juhola, S., Kaljonen, M., Käyhkö, J., Lund, P., Näkkäläjärvi, K., 2021. Kuinka oikeudenmukaisuus voidaan huomioida ilmastopolitiikassa. Suomen ilmastopaneelin julkaisuja 2/2021. Keskustelunavaus.

Lipsanen, A., Kivimaa, P. & Leino, M. 2021. Sähköistyvän yhteiskunnan ja energiamurroksen vaikutukset sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Suomen ilmastopaneelin raportti 3/2021

STN 2022. Elonkehä, ilmastonmuutos ja sosiaaliturva -tietokooste Sosiaaliturvakomitean ja strategisen tutkimuksen tietokumppanuus. https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/tiedon-kayttajalle/tietoaineistot/elonkeha-ilmastonmuutos-ja-sosiaaliturva-tietokooste.pdf